

Araştırma Makalesi

Türkiye'de Genç İşsizliğin Görünümü ve Özellikleri Üzerine İnceleme

Serdar ACUN*

ORCID ID: 0000-0001-7627-9894

Öz

İşsizlik Türkiye ekonomisinin en önemli sorunlarından biri olagelmıştır. 2000'li yıllarda yaşanan yerel ve küresel ekonomik krizlerle birlikte sürekli artış gösteren işsizlik, 2015 yılından itibaren çift hanelerin üzerine çıkmıştır. İşsizlikteki artışla beraber 15-24 yaş aralığındaki işsizliği ifade eden genç işsizliği de sürekli artmıştır. Verilere bakıldığında genç işsizliği oranları toplam işsizlik oranlarının çok üzerinde seyretmiştir. Bu farklılık emek piyasası açısından gelecekte daha da ağırlaşacak sorunları ifade etmektedir. Çalışma verileri 2004-2018 yılları TÜİK hanehalkı işgücü anketleri mikro veri setlerinden derlenirken çalışmada genç işsizlerin cinsiyet ve eğitim seviyesi gibi kişisel özelliklerinin yanı sıra aradıkları meslek türleri, daha önce iş deneyimi olup olmadığı ve iş deneyimi olanların neden işten ayrıldığı ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Gençlerde eğitim seviyesi arttıkça işsizliğin nasıl değiştiği ve cinsiyet ayrımına göre işsizlik oranlarının nasıl farklılaştığı ele alınmıştır. Çalışmada genç işsizler içinde kadınların payının 2004 yılından 2018 yılına kadar sürekli yükseldiği, aynı dönemde üniversiteli genç işsizlerin sayısının giderek arttığı ve toplam genç işsizler içindeki payının da buna paralel yükseldiği, gençlerin aradıkları mesleklerde eğitim seviyesine göre önemli değişiklikler gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye emek piyasası ile verilen eğitim arasındaki uyumsuzluk nedeniyle artan eğitim seviyesinin işsizliği azaltıcı yöndeki etkisinin sınırlı kaldığı çalışmada ortaya çıkan önemli sonuçlardan bir diğerini oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: işsizlik, genç işsizliği, eğitim.

The Study on the Appearance and Characteristics of Youth Unemployment in Turkey

Abstract

Unemployment has become one of the most important problems of the Turkish economy. Unemployment, which has steadily increased with the local and global economic crises of the 2000s, has risen above double digits since 2015. So youth unemployment, which refers to unemployment in the 15-24 age range, has steadily increased. When the data are analyzed, youth unemployment rates are well above the total unemployment rates. This difference represents the problems that will become more severe in the future for the labor market. In this study, the personal characteristics of unemployed young people, such as gender and education level, are discussed. Besides, how unemployment changes as education levels among young people increase, and how unemployment rates differ with respect to gender discrimination are taken. The study also includes information about the types of occupations unemployed young people are looking for, whether they have previous work experiences or not, and why those with work experiences leave their jobs. The data of this study is gathered from micro data sets of TurkStat household labour force surveys for 2004-2018. In this study, it is concluded that the share of women among young unemployed people increased from 2004 to 2018, the number of college youth unemployed increased steadily from 2004 to 2018, and the share of young unemployed people increased in parallel with this, and the young people showed significant changes in their occupations according to their education level. Another important result of the study is that the increasing level of education due to the mismatch between the Turkish labour market so the education provided has limited impact on reducing unemployment.

Keywords: unemployment, youth unemployment, education

Giriş

Son 20 yılda Türkiye ekonomisinin karşı karşıya kaldığı yerel ve küresel ekonomik krizler Türkiye emek piyasasında önemli yapısal sorunlara neden olmuştur. Özellikle krizlerle beraber artan işsizlik oranları kriz sonrası dönemlerde eski seviyelerine inmemiştir. Ayrıca kriz sonrası dönemlerde yaşanan yüksek büyüme rakamlarına rağmen işsizlik oranlarının çift haneli rakamlara çıkması Türkiye ekonomisinde istihdamsız büyüme sorununu tekrar tartışmaya açmıştır. Diğer yandan 2008 küresel krizi ve sonra Avrupa'yı saran borç krizi genç işsizlik sorununun boyutlarını daha da artırmıştır. Yunanistan, Portekiz, İspanya gibi ülkelerde zaman zaman genç işsizlik oranları yüzde 50 ve üstü seviyelere yükselmiştir (OECD). Bu rakamlar genç işsizliğinin giderek artan bir sorun olarak politika yapımcılarının ve uygulayıcılarının önüne konmuştur. Türkiye açısından da benzer sorun özellikle son 20 yılda hissedilir hal almıştır.

Özellikle 2000'li yılların ortasıyla beraber artan üniversite sayısı, Türkiye'de yüksek öğrenime erişimi geçmişe göre kolaylaştırmıştır. Artan eğitilmiş nüfus ile birlikte Türkiye emek piyasasında emeğin yapısında önemli dönüşümler gerçekleşmeye başlamıştır. Ancak Türkiye emek piyasası bu dönüşüme yeterince hızlı cevap verememektedir. Bu durumda işsizlik, eksik istihdam, kayıt dışı çalışma gibi sorunları beraberinde getirmektedir. Genç iş gücünde bu dönüşüm sonucu ortaya çıkan sorunlardan yapısı gereği daha fazla etkilenmektedir. Artan eğitim seviyesi genç iş gücünün emek piyasasından beklentilerinde de önemli değişimlere neden olduğu düşünülmektedir.

Son yıllarda yapılan çalışmalar bu soruya cevap arama gayreti içerisinde olmuştur. Ancak çalışmalarda Türkiye'de ki genç işsizlerin yaş, cinsiyet, aradıkları meslek, önceki iş deneyimleri gibi durumları detaylı bir şekilde ortaya konmamıştır. Bu çalışmada Türkiye'deki genç işsizlerin 2004-2018 yılları arasında iş beklentilerinin, eğitim seviyelerinin nasıl değiştiği sorusuna cevap aranmaktadır. Çalışmada değişen eğitim yapısının genç işsizlerde cinsiyet ayrımına göre nasıl ettiği ve eğitime erişimin kolaylaşmasının genç işsizlerde iş arama süresine etkisi incelenmiştir. Ayrıca genç işsizlerin aradıkları meslek türleri, daha önce iş deneyimi olup olmadığı ve iş deneyimi olanların neden işten ayrıldığı sorularına cevap aranmıştır. Çalışma genç işsizlerin 2004-2018 yılları arasındaki durumunu detaylı bir şekilde ortaya koymaya çalışmıştır.

Çalışmanın 2. Kısımında genç işsizliği ile ilgili çalışmalardan literatür taraması yer almaktadır. Üçüncü kısmında Türkiye'de yapılmış çalışmaların bir derlemesi sunulmuştur. Çalışmanın 4. Kısımında ise TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketleri mikro veri setlerinden kullanılarak 2004-2018 yılları arasında Türkiye'de genç işsizliğin nasıl değiştiği ortaya konmuştur. Son bölümünde ise çalışmadan ortaya çıkan sonuçlar yer almıştır.

Genç İşsizliği İle İlgili Yazın Taraması

Genç işsizliğinde son dönemlerde meydana gelen artışlarla birlikte yeniden üzerine düşünülmesi ve tartışılmasının önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır. Yazında genç işsizliğine ilişkin bir çok çalışma mevcuttur. Bu çalışmalarda genç işsizliğini ortaya çıkaran makro ve mikro faktörler irdelenerek genç işsizliğini azaltmaya yönelik çeşitli politika önerileri sunulmuştur.

O'Higgins tarafından yapılan çalışmada genç işsizliğinin yetişkin işsizliğine göre daha fazla olduğu ancak genç işsizliğinde meydana gelen değişimlerin yetişkin işsizliğiyle de ilişkili olduğu ifade edilmiştir. O'Higgins'e göre artan işsizlik oranları ile birlikte uzun dönemli işsizliğin de artacağı bunun da işgücü piyasasında iş bulma olanaklarının daraldığı fikrini doğrulacağı ve gençlerin ya işgücü piyasasına çıkışının aksamasına ya da çıkmaları durumunda iş bulma olanaklarının normal dönemlere göre daha zor olacağını vurgulamıştır. O'Higgins genç işsizliğinin altında toplam talep, genç çalışanların ücretleri ve gençlerin işgücü büyüklüğü gibi nedenlerin yattığını ifade etmiştir(O'Higgins, 1997).

O'Higgins (1997) toplam talepte meydana gelebilecek bir azalmanın emek talebini de azaltacağını bu durumda gençlerde ve yetişkinlerde işsizliğin ortaya çıkacağını belirtmiştir. Gençlerin toplam talepteki azalıştan daha fazla etkilenmesinin sebepleri analiz edildiğinde karşımıza, gençlerin işten ayrılma olasılıklarının yetişkinlere göre daha fazla olması çıkmaktadır. Gençlerin işi bırakırken karşılaşacağı maliyet yetişkinlere göre daha azdır. Yetişkin bir bireyin ev bakımı, deneyim ve ücret gibi nedenlerle karşılaşacağı maliyet ise genç bireyden daha fazladır. Blanchflower (1996) ABD ile ilgili yaptığı çalışmada gençlerin emek piyasasında uzun süreli işlerde çalışmadan önce 7 veya 8 farklı iş deneyimledikleri sonucuna ulaşmıştır. Ücretler de, genç işsizliğini etkileyen bir diğer faktördür. Genç işçilerin ücretleri yetişkinlere göre daha yüksek olduğundan firmalar tarafından yetişkin işçiler daha fazla tercih edilecek ve genç işsizliği artacaktır. Diğer yandan düşük ücret ise genç işçinin işinden tatmin düzeyini etkileyecek ve işini bırakabilecek veya işsiz ise bulunduğu işteki düşük ücretten kaynaklı işe başlamayacaktır.

Milli gelir ile genç istihdamı arasında ilişki olduğuna ilişkin bir çok çalışma yazında mevcuttur. Matsumoto vd. (2012) yaptıkları çalışmada milli gelirden yaşanan değişimin genç işsizliği ile negatif yönlü ilişkide olduğunu, milli hasılda yaşanan sert dalgalanmaların genç istihdamında hasar yaratacağını ifade etmiştir. Kriz dönemlerinde ortaya çıkan şokların genç istihdam piyasasının esnekliğine bağlı olarak etkiler bıraktığı bazı çalışmalarda yer almıştır (O'Higgins, 2012; Choudhry vd., 2012). Özellikle kriz dönemlerinde yaşanan iflas ve küçülme ile birlikte emek talebinde yaşanan azalma işsizliği arttırmaktadır. Genç istihdam piyasası ise daha kırılgan ve güvencesiz olduğu için krizden yetişkinlere göre daha fazla etkilenmektedir. İLO (2013) yaptığı çalışmada kriz dönemleri ve sonrasında uygulanacak olan genişletici maliye politikalarının işsizliği azaltacağını, doğal olarak da genç işsizliğinde de gerilemeye etki edeceğini belirtmiştir.

Moser (1986) ise yaptığı çalışmada kriz dönemlerinde gençlerin daralan iş piyasasında iş bulma olasılıklarının deneyim ve işi çabuk bırakma eğilimlilerinden dolayı daha az olduğu sonucuna ulaşmıştır. Özellikle kriz dönemlerinde talepte yaşanan daralmayla beraber iş olanakları azalmaktadır. Bu durum da, gençlerin işleri gönüllü olarak bırakma eğilimlerinde düşüşe neden olmakta. Ancak, bu eğilimin yine de yetişkin işçilerden daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Scarpetta vd. (2010) ekonomik kriz dönemlerinde geçici iş sözleşmelerinden dolayı, gençlerin daha hızlı bir şekilde işten çıkarıldığını ifade etmişlerdir. Artan genç işsizliği ile birlikte eğitimini tamamlayan gençlerin işgücü piyasasına çıkması, kriz dönemlerinde azalan işgücü talebiyle beraber düşünüldüğünde genç işsizliğini daha da arttırmaktadır. Yine kriz dönemlerinde ortaya çıkan emek piyasasındaki girişlerin zorluğu ve gençlerin dışlanma riski özellikle düşük vasıflı gençleri daha fazla etkilemektedir (Choudhry vd., 2012). Normal dönemlerde emek piyasasına uyum sağlayanların kriz dönemlerinde krizin etkilerinden daha az etkilendiği

ancak, gençlerin hem deneyim hem de geçici iş sözleşmeleri nedeniyle krizden daha hızlı etkilendiği görülmektedir. (Quintini ve Manfredi, 2009).

Kriz dönemlerinde emek piyasasında yaşanan şokların gençler açısından kayıp nesil olma riskini arttırdığını ifade eden Scarpetta vd. (2010), oluşabilecek kalıcı zararlara karşı etkili istihdam politikaları uygulanması ve gençlere yönelik sosyal güvenlik kurumlarının işlevsel hamleler yapması gerektiğini vurgulamışlardır. Krizi dönemlerinin gençleri daha fazla etkilediği sonucuna ulaşan Choudhry vd. (2012) gençler için istihdama yönelik eğitimlerin artması ve işe yerleştirmede daha verimli yapıların olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Gerekli önlemlerin alınmaması halinde genç işsizliğin giderek artacağını ve içinden çıkılması çok daha zor sosyal sorunlarla ülkelerin karşılaşacağını vurgulamışlardır.

Genç işsizliğin oluşmasında veya artmasında yukarıda sıralanan makro sorunlar dışında mikro etmenler de etkilidir. Bu etmenler; eğitim, cinsiyet, çalışanın engellilik durumu, çalışma eğilimi ve emek piyasasına gençlerin önemli bir kısmının ilk defa giriyor olmasıdır. (O,Higgins, 2001).

Cinsiyete göre yapılan analizlerde krizlerin erkeklere göre kadınları daha fazla etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde kadın istihdam piyasasının krizden etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca krizin, genç istihdam piyasasındaki etkilerinin 5 yıl sürdüğü en derin etkilerinin ise 3. ve 4. yılda meydana geldiği sonucuna varılmıştır (Choudhry vd., 2012).Kadınlarda iş gücüne katılım oranı genel olarak erkeklere göre daha düşüktür. İşgücüne katılımı etkileyen en önemli faktörlerden biri de eğitim seviyesidir. Ancak kadınlarda eğitime katılım oranı da genellikle erkeklere göre daha azdır. Bu durum, kadınların karşılaştıkları iş fırsatlarının niteliği ve niceliği açısından erkeklere göre daha dezavantajlı olmasına neden olmaktadır (O'Higgins, 2001).

Gençlerin işgücünün fazla olması da işsizliği etkileyen önemli bir faktördür. Bu faktör aslında uzun dönemde iki yönlü çalışmaktadır. İlk dönemde artan genç işgücü emek piyasası tarafından yeterince emilemediğinde işsizliğe neden olacaktır. İkinci dönemde bu artan işsizlik, işgücü piyasasında iş arayanların iş arama isteğini kırarak ve gençler işgücü piyasasından çekilecektir. Bu ilk durumda işsizlik artacak ikinci durumda görünürde işsizlik azalacak ancak umudunu kaybetmiş gençlerde artış olacaktır.

Gençlere temel iş becerilerini kazandıran mesleki eğitimin, genç işsizliğinin azalmasında önemli rol oynadığı ayrıca kapsamlı iş güvenlik sisteminin de gençlerin işsiz kalırken yaşayacağı olumsuz etkileri dengelediği ifade edilmiştir (Breen, 2005). Yapılan diğer bir çalışmada düşük oranda eğitime katılımın, maddi yoksunluğun ve çocuklukta yaşanan davranış sorunlarının kişinin işsizliğe karşı duyarlılığını arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır (Greegg, 2001). Başka bir çalışma ise eğitimin, genç işsizliği açısından önemli bir etken olduğu ifade edilmiş ancak tek başına eğitimin işsizliği azaltmayacağı vurgulanmıştır. Çalışmada eğitilmiş gencin iş bulmasıyla beraber işsiz kalan diğer gençlerin eğitim seviyelerini veya biri-

kimlerini artıracığını bu durumda eğitimin yarattığı olumlu etkinin sonlanacağı vurgulanmıştır. Çalışma, artan eğitimin ancak artan iş sayısı ve uygun iş eşleştirme programlarıyla yararlı olabileceğini belirtmiştir (Clark ve Summers, 1982). Eğitimin işgücü piyasası açısından önemli olduğu genel kabul görmekle birlikte nasıl bir eğitim tartışması işgücü piyasası açısından fikir birliğine varılmayan konulardandır. Tartışmalar genellikle eğitimin meslek eğitim mi, genel eğitim mi, yoksa iş başı eğitim mi olması gerektiği üzerinden yürümektedir (Mendes ve Soffer, 2004; Hanushek vd., 2011; Becker, 1962; Lazear, 2009; Dietrich, 2012).

Dünyada gelişen olanaklar ve eğitime ulaşmada yaşanan iyileşmelerle birlikte üniversite mezunu sayısında artış yaşanmaktadır. Yaşanan bu artış bazı ülkelerde emek piyasasında yeterince iş olanağının olmaması nedeniyle sorun oluşturabilmektedir. Yaşanan bu sorunun çözümü için üniversite eğitimi ile emek piyasasındaki ihtiyaçların örtüşebileceği çeşitli programlar oluşturma zorunluluğu genç işsizliği azaltmak açısından önemlidir (Biavaschi vd. 2012).

Türkiye'de Genç İşsizliği Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Türkiye'de genç işsizliğinin nedenleri ve sonuçları üzerine yazında son yıllarda önemli çalışmalar yer almaya başlamıştır. Türkiye için 1998-2014 yılları arasındaki verilerle yapılan çalışmada da, ekonomik büyümenin genç işsizliği ile ilişkisi ele alınmıştır. Çalışmada büyümenin kısa dönemde genç işsizliği ile negatif yönlü ilişkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yani yurtdışı milli hasıla arttığında genç işsizliği ise azalacaktır. Diğer yandan enflasyonun ve yüksek eğitim seviyelerinin ise uzun dönemde genç işsizliğini azaltıcı etki yaptığı sonucuna ulaşılmıştır (Bayrak ve Tatlı, 2016). Benzer bir sonuç Çodur ve Bölükbaş (2014) tarafından yapılan çalışmada da bulunmuştur. 2008 krizinin tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de istihdam piyasasına olumsuz yansıdığı bu olumsuz yansımının genç işsizliği üzerinde daha sert etkileri olduğuyla ilişki çalışmaları da yazında mevcuttur (Torun ve Arıca, 2011, Sanal, 2010). Diğer bir çalışmada da artan genç işsizliğin gelir kaybını tetiklediği bunun da yoksulluğu arttırdığı ifade edilmiştir. Çalışmada artan yoksullukla beraber işsizliğin de arttığı bunun da istihdam piyasası açısından çözümünü daha da zorlaştırdığı belirtilmiştir (Bayraktar ve İncekara, 2013).

Taşcı ve Tansel (2005) yaptıkları çalışmada gençlerin yetişkinlere göre daha fazla işsizlikle karşılaştıklarını ancak gençlerin işsiz kalma süresinin yetişkinlere göre daha az olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada genç kadınların genç erkeklere göre daha fazla işsizliğe maruz kaldığı sonucu da elde edilmiştir. Çalışmada evli genç erkeklerin iş bulma ihtimalinin evli olmayan genç erkeklere göre daha az olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer yandan bölgesel analize göre doğu ve güneydoğuda yaşayan genç erkeklerin işsizlik tehdidiyle diğer bölgelere göre daha fazla karşı karşıya kalma ihtimali olduğu vurgulanmıştır. Bunun sonucu olarak çalışmada genç erkeklerin başka bölgelere göç ederek iş bulmaya çalıştığı belirtilmiştir.

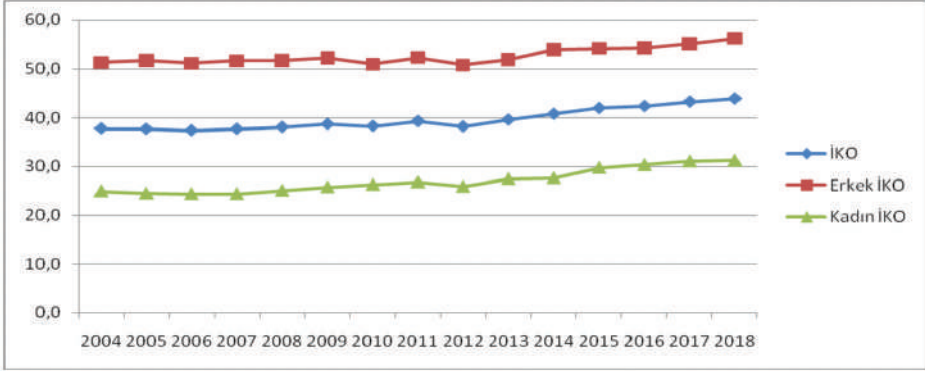
Türkiye'de genç işsizliği tetikleyen önemli nedenlerden biri de, okulda alınan eğitimin, genci istihdam piyasasına hazırlayamamasıdır. Bu sorunun, eğitimden işe geçiş aşamasını önemli oranda zorlaştırdığı da ortaya konmuştur (Kaya, 1999). Kadınlarda da eğitim seviyesinin artışının genç işsizliğini artırdığı çalışmalar da mevcuttur. Taşçı ve Tansel (2005) yaptıkları çalışmada üniversiteli genç kadınların işsizlik tehlikesiyle diğer eğitim seviyelerine göre daha fazla maruz kaldığı sonucuna ulaşmıştır. Türkiye'de yüksek eğitilmiş gençler arasında genç işsizliğinde yükseliş gözükmektedir. Bu artışın iki önemli nedeni sıralanırsa; Türkiye emek piyasasının, yüksek eğitilmiş gençleri kapsayacak iş olanaklarını yaratması ve verilen eğitimin Türkiye'de emek piyasasının taleplerine uygun olmamasıdır (Alkan, 2015). Benzer bir sonucu ifade eden Ercan (2007) da Türkiye eğitim sitesi ile istihdam piyasasının koordineli işlemesi gerektiğini belirtmiştir. Çünkü; verilen eğitim ile istihdam piyasasının talepleri arasında uyumsuzluk mevcuttur. Yapılan diğer bir çalışmada, gençlerin istihdam piyasasında iş bulmasının zorlaşmasının Türkiye açısından normal eğitim süreleri dışında giderek artan eğitim süresi, kayıt dışı istihdam ve yaşadıkları sosyo-psikolojik sorunlar nedeniyle piyasadan çekilme gibi sorunlar yarattığı ileri sürülmüştür (Işık, 2016).

Türkiye'de Genç İşsizlerin Özellikleri

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye İstatistik Kurumu tarafından düzenli bir şekilde yapılan Hane halkı İşgücü Araştırması'nın 2004-2018 yılları arasında ki mikro veri setleri kullanılarak Türkiye'deki genç işsizlerin; cinsiyet, eğitim, aradıkları iş, iş arama süreleri, iş aramadan önceki durumları, iş deneyimi olup olmadığı ve iş deneyimi varsa eskiden yaptığı işin özellikleri incelenmiştir. Çalışmada kullanılan veriler yazar tarafından mikro veri setlerinden derlenmiştir.

15-24 yaş aralığında yer alan bireylerin Türkiye geneli işgücüne katılım oranını gösteren grafiğe göre 2004 yılında yüzde 37,8 civarında olan gençlerin işgücüne katılımı 2018 yılında küçük dalgalanmalarla birlikte yüzde 44 seviyesine yükselmiştir. Aynı dönemde 15 ve yukarı nüfus içinde işgücüne katılım oranı ise yüzde 46,3'ten yüzde 53,6'ya yükselmiştir. Genç nüfusun 2004 yılında toplam işgücü içindeki payı yüzde 20 iken 2018 yılında yüzde 18'e gerilemiştir.

Bunun yanında 2004-2018 yılları arası cinsiyet ayrımına göre analiz edildiğinde ise genç erkeklerin işgücüne katılım oranının 2004 yılında yüzde 51,3 iken 2018 yılında yüzde 56,3'e yükseldiği söylenebilir. Aynı dönemde genç kadınların işgücüne katılımı da yüzde 37,8'den yüzde 44'e yükseldiği görülmektedir.

Grafik 1. 15-24 Yaş Aralığındaki Gençlerin İşgücüne Katılım Oranları

Kaynak: TÜİK HİA mikro verilerinden yazar tarafından hesaplanmıştır

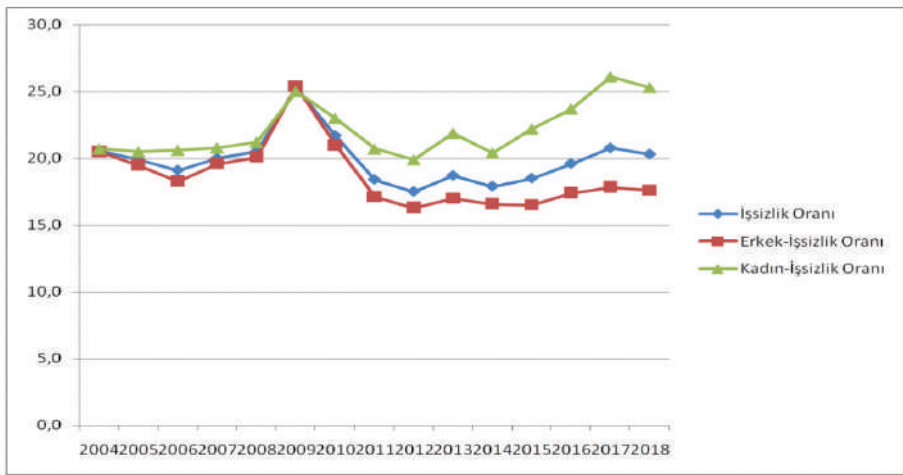
Bu süreçte genç kadınların iş gücüne katılımında ki oransal değişim, genç erkelere göre daha fazla olmuştur. Bu farkın bir kısmı kadının güçlenmesi strateji planı, toplumsal cinsiyet eşitliği ulusal eylem planı gibi çalışmalar ile birlikte demokratik kitle örgütlerinin cinsiyet eşitliğine yönelik yaptıkları kampanyaların kadının emek piyasasındaki pozisyonunda değişime neden olmasıyla açıklanabilir. Bu noktada ILO tarafından 2013-2018 yılları arasında yapılan “kadınlar için daha çok ve daha iyi işler” projesi kapsamında 10 bin kadın iş ve meslek danışmanlığı hizmeti alıp istihdam piyasasına çıkması hedeflendiği, söz konusu tespiti destekler nitelikte örnek olarak gösterilebilir (Kadınlar İçin Daha Çok ve Daha İyi İşler, 2019).

Diğer yandan çalışmanın getirisinin çalışmamaya göre daha fazla olması kadınlarda işgücüne katılım oranını arttırmaktadır. Artan eğitim seviyesi ile birlikte kadınların verimliliğinde yaşanan yukarı yönlü hareket ve kadınların yapacakları işlerde yaşanan çeşitlilik kadınların alacağı ücretlerde artışa neden olmakta, bu artış da çalışma isteğini yansıtarak kadınların işgücüne katılımı artırmaktadır. Ekonomik olmayan ancak toplumsal ve kültürel yapıdaki geleneksel ilişkiler ise iş gücüne katılımı negatif yönlü etkileyen diğer önemli etkidir. Son dönemde yaşanan artış ise ekonomik etkenlerin kültürel ve toplumsal etkenlerden daha baskın olduğu sonucuna ulaşmamızı sağlamaktadır (Gürsel vd.,2011).

Bunun yanında 2004-2018 yılları arasındaki genç işsizliğin seyri Grafik 2’de gösterilmektedir. Grafiğe göre 2004 yılında genç işsizliği yüzde 20,6 iken bu oran 2009 yılında küresel ekonomik krizin etkileriyle yüzde 25,3’e yükselmiş daha sonra azalarak 2012 yılında yüzde 17,5’e gerilemiştir. Devamında ise yükselmeye başlayan genç işsizlik oranı 2018 yılında yüzde 20,3 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde 15 yaş üstü nüfusun genel işsizlik oranı ise yüzde 10,8’den yüzde 11’e yükselmiştir. Genel işsizlik oranı özellikle 2009 yılında önemli bir yükseliş

kaydetmiş ve yüzde 14 seviyesine ulaşmıştır. Verilerde de ortaya çıktığı üzere genç işsizliği genel işsizlik oranlarının çok üstünde seyretmektedir. Bu farklılığın bir kısmını gençlerin daha güvencesiz ve esnek çalışmaları, işten diğer yaş gruplarına göre daha rahat vazgeçebilmeleri gibi faktörlerle açıklayabiliriz. Çalışanın deneyimi ise genç işsizliğini açıklamaya yarayan diğer bir faktördür. İşverenler aynı ücret seviyesinde çalışmak isteyen dışarıdaki gençlere göre deneyimli olan içerdeki işçiyi çalıştırmayı tercih etmektedir (Yavuzaslan vd., 2017). Bu tercihe yeni alınacak işçinin yeterli verimliliğe ulaşması için ortaya çıkacak iş başı eğitim, işe alışma vb. gibi maliyetlere işverenin katlanmama isteği yön verebilmektedir.

Grafik 2. Genç İşsizlik Oranları

Kaynak: TÜİK HHIA mikro verilerinden yazar tarafından hesaplanmıştır

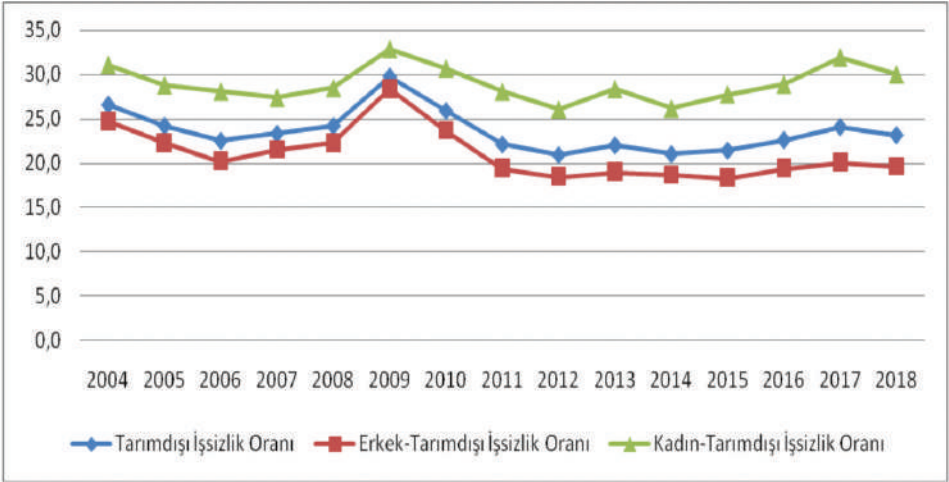
Genel değerlendirmenin yanında genç işsizliğini cinsiyet ayrımına göre genç işsizliği incelediğimizde ise ele alınan dönem içerisinde genç erkeklerde işsizlik oranının gerilediği görülmektedir. Buna karşın genç kadınlarda ise aynı dönemde işsizlik oranı yüzde 20,7'den yüzde 25,3'e hızlı bir şekilde yükselmiştir. Ayrıca 2018 yılındaki genç kadın işsizlik oranı, 2009 yılındaki işsizlik oranında üzerindedir. Kadınlarda yaşanan bu artış sadece oransal değildir. Derlenen verilere göre 2009 yılında 379 bin genç kadın işsizken 2018 yılında 459 bin genç kadının işsizdir. Bu durumdan hareketle hem genç erkeklerde hem genç kadınlarda 2009 yılında genç işsizliğinin önemli bir artış kaydetmiş olduğu, ancak genç erkeklerdeki oransal artışın genç kadınlara göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Gelinen aşamada tarım dışı genç işsizliğini incelediğimizde genç işsizlik oranlarına göre daha yüksek seviyeye karşılaşılmaktadır. Analiz edilen dönemin başında tarım dışı genç işsizlik oranı yüzde 26,6 iken 2018 yılında bu oran yüzde 23,1 olarak gerçekleşmiştir. Tarım dışı işsizlik oranlarına cinsiyet farklılığına göre

bakıldığında erkeklerde 2004 yılından 2018 yılına gerileme meydana geldiği görülürken kadınlarda ise söz konusu oran gerilemiş ancak bu gerileme genç erkeklerde meydana gelenden daha az olmuştur.

Kadınlarda tarım dışı işsizlik oranındaki azalışın erkeklerle göre daha az olmasının sebepleri arasında Türkiye’de yaratılan işin niteliği önemli bir faktördür. Kadınların özellikle sanayi istihdamı içindeki payının erkeklerle göre azlığı ve sanayide yaratılan işlerin daha ziyade erkeklerle yönelik olması bu açıklamaya ışık tutabilir. Genç kadınların iş gücüne katılım oranındaki değişim erkeklerinkine göre daha fazladır. Ancak Türkiye’de, kültürel ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığının emek piyasasına yansımalarının sonucu olarak kadınlar erkeklerden daha zor iş bulmaktadır. Bu durum da kadınlarda ki işsizlik oranının erkeklerden daha fazla olmasına neden olabilmektedir.

Grafik 3. Tarım Dışı Genç İşsizlik Oranları

Kaynak: TÜİK HHİA mikro verilerinden yazar tarafından hesaplanmıştır.

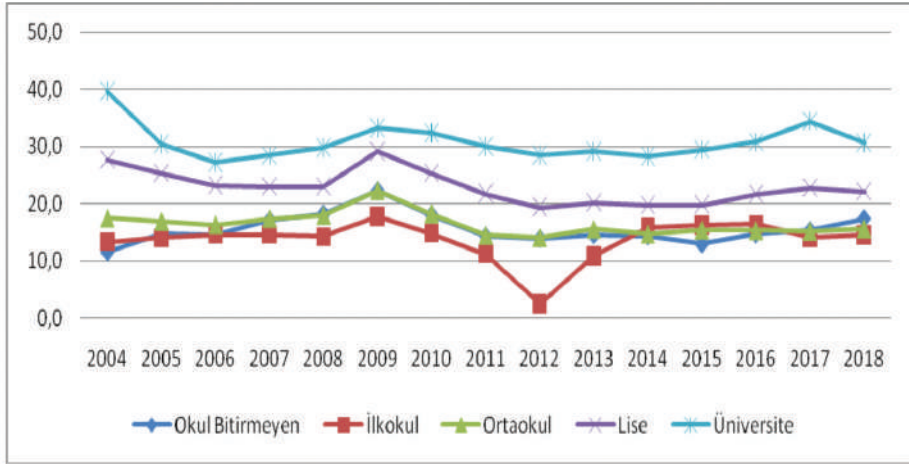
Türkiye’de Genç İşsizliğin Eğitime Göre Durumu

Genç işsizliğin değişen yapısını anlamamıza eğitime ile işsizlik arasındaki ilişki yardımcı olmaktadır. Grafik 4’te eğitim seviyelerine göre genç işsizliğini verileri yer almaktadır. Söz konusu grafikten de anlaşılacağı üzere üniversite mezunu gençlerdeki işsizlik oranı diğer eğitim seviyelerine göre daha fazladır. Bu noktada şuna dikkat çekilebilir, 2004 yılından 2018 yılına üniversite mezunu gençler arasında işsizlik azalmıştır. Ancak bu azalmaya rağmen üniversite mezunu gençlerde ki işsizlik oranı 2018 yılında yüzde 30,6’dır. Bu sonuçtan hareketle işgücü piyasasında yer almaya karar veren her üç üniversite mezunu gençten biri işsiz olduğu görülebilir. Ortaokul ve lise mezunu gençlerdeki işsizlik oranlarına bakıldığında da 2004 yılından 2018 yılına azalma görülmektedir. İlkokul

mezunlarında çeşitli dalgalanmalarla birlikte 2004 yılına göre 2018 yılında küçük bir artış yaşanmıştır. Eğitim seviyelerine göre genç işsizliğinin arttığı tek grup herhangi bir okul bitirmeyenlerdir. 2004 yılında bu grupta işgücüne katılan gençlerin yüzde 11,6'sı işsizken 2018 yılında bu oran yaklaşık 6 puanlık bir artışla yüzde 17,4'e yükselmiştir.

Eğitim seviyelerine göre genç işsizliğine ve işgücüne oransal değil de, kaç kişi oldukları şeklinde bakıldığında; 2004 yılında 340 bin civarında üniversite mezunu genç, işgücündeyken 2018 yılında bu rakamın 930 bin civarına yükseldiği sonucuna ulaşılmaktadır. Aynı dönem de üniversite mezunu genç işsiz sayısı da 137 binden 237 bin seviyelerine yükselmiştir. Vurgulanan bulgularda da yansıtıldığı üzere Türkiye emek piyasasının üniversite mezunu gençlere yeterince iş yaratamadığı gerçeği net bir şekilde görülmektedir. Öte yandan ele alınan süreçte değişen eğitim sistemi de diğer eğitim seviyelerindeki genç işsizliğini ve gerçekleşen oranları etkilediği düşünülmektedir. Örneğin; 2004 yılında ilkokul mezunu gençler 15-24 yaş aralığındaki işgücünün yaklaşık yüzde 32'si iken, 2018 yılında bu oran yüzde 2 civarına gerilemiştir.

Grafik 4. Eğitim Seviyesine Göre Genç İşsizlik Oranları

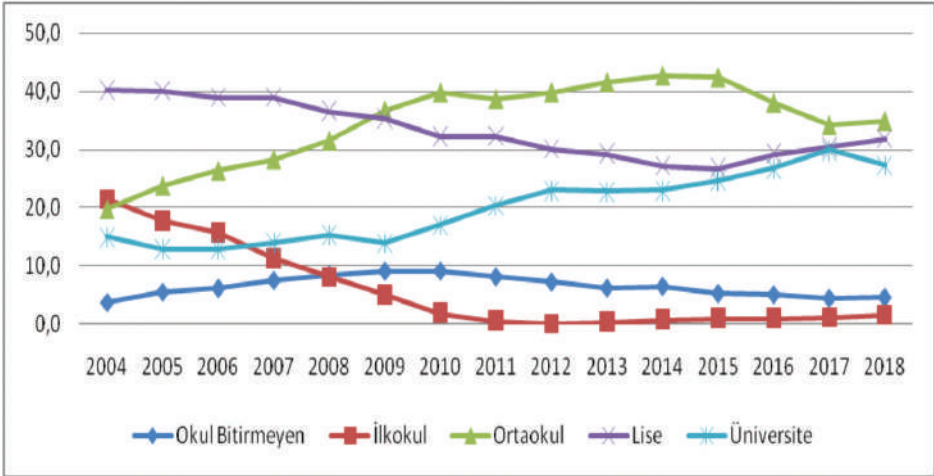
Kaynak: TÜİK HHIA mikro verilerinden yazar tarafından hesaplanmıştır.

Bu azalışta ilk başta 8 yıllık zorunlu eğitim ve daha sonra ise 12 yıllık kesintisiz eğitimin önemli bir etken olduğunu ifade edebiliriz. Söz konusu etkinin önemli ölçüde, 15-24 yaş aralığında ilkokul seviyesini etkilediği görülmektedir. Buna karşın okul bitirmeyenler, ortaokul ve lisedeki etkisi ise daha sınırlı olmuştur. Örneğin; okul bitirmeyen gençlerin 2004 yılında işgücü içindeki payı yüzde 6 civarındayken 2018 yılında yüzde 5 civarlarına inmiştir. Ortaokul mezunu gençlerde ise çok az bir yükseliş olmuş ve 1 puanlık artış ile yüzde 4 civarına yükselmiştir. Lise mezunu gençlerin işgücü içindeki payı ise aynı dönemde neredeyse

değişmeyerek yüzde 2 civarında seyretmiştir. Üniversite mezunu gençlerin payı ise aynı dönemde önemli değişiklik yaşamış ve işgücü içindeki payı yüzde 7,5'ten yüzde 18'e yükselmiştir. Üniversitelilerdeki bu artıştaki etkili olan faktörler arasında 2007 yılından itibaren üniversite eğitimine ulaşımın giderek gösterilebilir.

Grafik beşte ise genç işsizlerin 2004-2018 yılları arasında eğitim durumlarına göre dağılımı yer almaktadır. Söz konusu grafik, incelendiğinde eğitim sisteminde yaşanan dönüşümün genç işsizlikteki dağılımı da net bir şekilde etkilediği söylenebilir. Örneğin 2004 yılında genç işsizlerin; yüzde 40'ını lise mezunları, yüzde 21 civarını ise ilkokul mezunları oluştururken bunları ortaokul mezunları yüzde 20 civarıyla takip etmektedir. Genç işsizler içinde 2004 yılında üniversite mezunlarının oranı ise yaklaşık yüzde 15'tir.

Grafik 5. Genç İşsizlerin Eğitim Seviyelerine Göre Dağılımı

Kaynak: TÜİK HHİA mikro verilerinden yazar tarafından hesaplanmıştır.

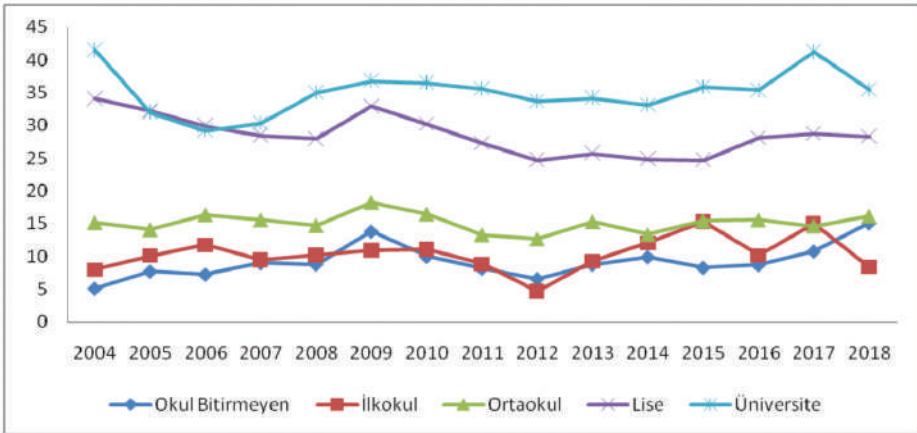
2018 yılına gelindiğinde ise ortaokul mezunu genç işsizlerin payı, genç işsizler içinde en fazladır. Buna karşın ilkokul mezunu genç işsizlerin payı ise yüzde 1 seviyelerine gerilemiştir. Geçen süre zarfında üniversite mezunu genç işsizlerin toplam genç işsizler içindeki payı ise yüzde 27 seviyelerine yükselmiştir. Lise mezunlarının payı da bu dönemde azalmıştır. Okuma yazma bilmeyen genç işsizlerinin payı ise aynı dönemde yükselmiştir. Genç işsizlerin eğitim seviyelerine göre dağılımının yıllar içinde değişimi de emek piyasamızdaki değişimin yönü açısından ipuçları vermektedir. Buna göre değişen eğitim sistemi, genç işsizlikteki dağılımı da önemli ölçüde etkilemiştir. Özellikle üniversite mezunu genç işsizlerinin payının toplam içinde de yükselen ivemeye sahip olması, üniversite eğitiminin yarattığı beklentiler ve emek piyasasının buna uygunluğuna ilişkin soru işaretlerini artırmaktadır. Özellikle artan üniversite sayısı ile birlikte işgü-

cünün niteliğinin aratacağına yönelik beklentilere yöneltilen en önemli eleştirilerden birisi Pisa Eğitim Direktörü Andreas Schleicher tarafından dile getirilmiştir. Schleicher, Türkiye'de üniversite sayısının arttığını ancak yapılan testler ve hazırlanan raporlarda bu artışın niteliği etkilemediğini hatta öğrencinin kendisini yanlış bilgilerle donattığını bu durumun da emek piyasası ile eğitim arasında uyumsuzluğa neden olduğunu belirtmiştir (Sputnik, 2019).

Genç işsizliği ve eğitim ilişkisiyle ilgili bir diğer önemli parametre de cinsiyettir. Kadınların erkeklere göre daha zor işgücüne katıldığı, işsizlik olgusuyla daha fazla karşı karşıya geldiği Türkiye emek piyasasının yıllardır süren önemli sorunları arasında yer almaktadır. Genç işsizliği ile cinsiyet ilişkisine dair çıkarımlara, yukarıda grafikler yardımıyla yer verilmiştir. Ancak gelinen aşamada kadın ve erkeklerde eğitim seviyesi değiştikçe işsizlik oranlarının nasıl değiştiği, cinsiyete göre farklılık olup olmadığı, varsa nedenlerinin detaylı bir şekilde ele alınması da yararlı olacaktır. Bu noktada aşağıda yer alan grafikte genç kadınların eğitim seviyelerine göre genç işsizlik oranları yer almaktadır.

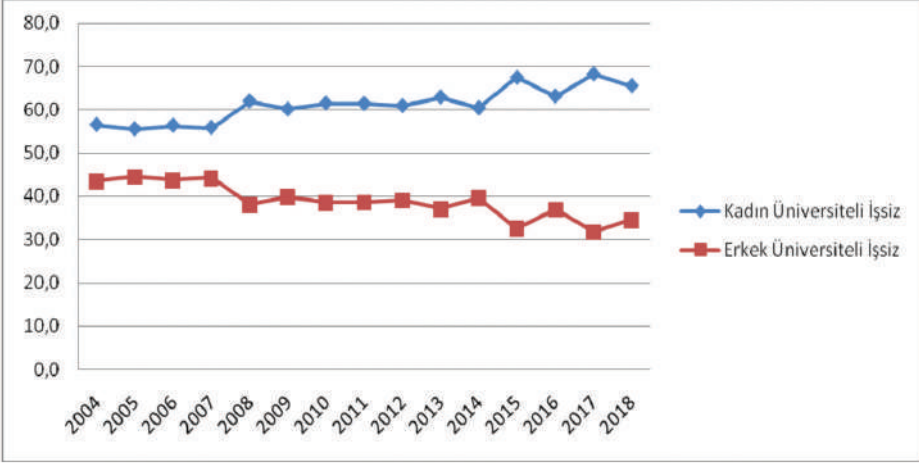
Grafik 6'ya göre kadınlarda 2005 ve 2006 yılları hariç üniversite mezunlarının işsizlik oranları, diğer eğitim seviyelerine göre daha fazladır. Bununla beraber kadınların, lise eğitim seviyesindeki işsizlik oranının da üniversite mezunlarından sonra ikinci sırada olduğu görülmektedir. Lise altı seviyedekiler için ise çeşitli dalgalanmalarla birlikte bir birine yakın işsizlik oranları gerçekleşmiştir. Hem kadınlarda hem erkeklerde üniversite mezunlarının işsizlik oranları diğer eğitim seviyelerine göre daha fazladır.

Grafik 6. Kadınlarda Eğitim Seviyesine Göre Genç İşsizlik Oranları

Kaynak: TÜİK HİHA mikro verilerinden yazar tarafından hesaplanmıştır.

TÜİK verilerine göre kadınlarda, 2004 yılından 2018 yılına ortaokul ve üstü eğitim seviyelerinde işgücüne dahil olan kişi sayısı artmıştır. Özellikle üniversite mezunu kadınların daha fazla emek piyasasına çıkışı, yıllar itibarıyla sürekli artmıştır.

Grafik 7. Üniversite Mezunu Genç İşsizlerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Kaynak: TÜİK HHİA mikro verilerinden yazar tarafından hesaplanmıştır.

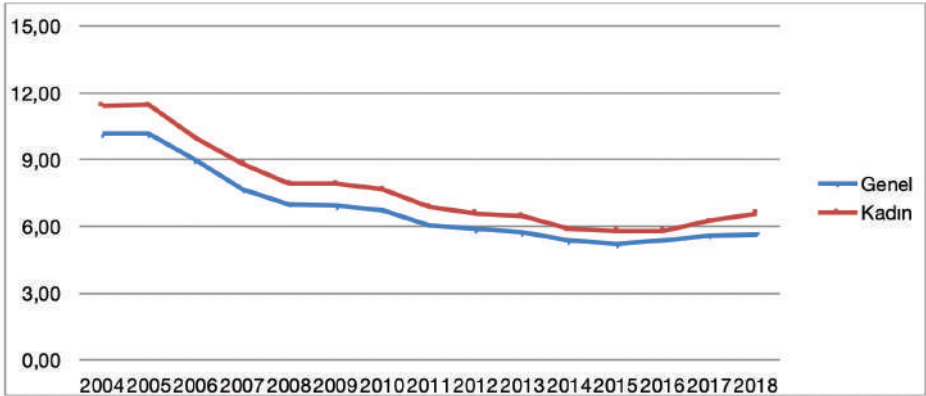
Grafik'7 de net bir şekilde görüldüğü üzere 2004 yılında, üniversite mezunu genç işsizlerin yüzde 56,5'i kadın iken, yüzde 43,5'i erkektir ki benzer şekilde 2018 yılına doğru gidildiğinde kadınların payı çok daha fazladır. Analiz edilen dönemin son yılı olan 2018'de üniversite mezunu genç işsizlerin yüzde 65,6'sı kadınlarken yüzde 34,4'nü erkekler oluşturmuştur. Grafikte 2008 yılıyla beraber önemli bir değişim gözükmemektedir. 2008 yılına kadar benzer şekilde ilerleyen rakamlar, 2008 yılında hem küresel ekonomik krizin etkisi hem de 2007 yılıyla beraber üniversiteye erişimin kolaylaşmasıyla birlikte önemli bir değişim göstermiştir. Özellikle kriz dönemlerinde hem erkeklere göre daha güvencesiz çalışan kadınların daha kolay işten çıkarılması, hem krizin etkisiyle aileye katkı amaçlı iş gücü piyasasına çıkış, bu değişimi kadınlar açısından açıklayan bazı olgulardır. Diğer yandan değişen eğitim yapısı kadınların daha fazla işgücü piyasasına çıkmasını artırmakta ancak, işgücü piyasasının bu çıkışı kapsayamaması da 2008 sonrası üniversiteli genç işsizlerde kadınların payının artışıyla açıklanan diğer bir nedendir. İstihdamın durumu da artan eğitim seviyesinin kadınların işgücüne katılımını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmamızı sağlamaktadır. 2004 yılında istihdam edilen genç kadınlar içinde üniversite mezunlarının oranı yüzde 9 iken, 2018 yılında bu oran yüzde 25 seviyesine çıkmıştır. Yıllar içinde ortaya çıkan bu durum, eğitime erişimin daha da kolaylaşması ile birlikte kadınların ortalama eğitim süresinin giderek artmasıyla sağlanmıştır. Eğitimde süresinde yaşanan artış kadın işsizliğinde ve istihdamında önemli bir dönüşüm yaratmıştır.

Türkiye'de Genç İşsizlerin Ortalama İşsizlik Süreleri ve Aradıkları Meslekler

İş arama sürelerine göre genç işsizliğini incelediğimizde ortalama iş arama süresinin genç işsizlerde azaldığı görülmektedir. 2004 yılında genç işsizlerde ortalama iş arama süresi on ay civarındayken 2015 yılında bu süre 5,22 ay civarına inmiştir. 2015 yılından itibaren ise hafif bir yükseliş olmuş ve 2018 yılında gençlerin ortalama iş arama süresi 5,64 ay olmuştur. Genç kadınlarda da benzer bir eğilim gözlenmektedir. 2004 yılında 11,43 ay civarında olan iş arama süresi 2015 yılında 5,78 ay civarına gerilemiş daha sonra da 6,5 ay civarına yükselmiştir. Aşağıda yer alan grafikte net bir şekilde göstermektedir ki genç kadınların ortalama iş arama süresi genç erkeklere göre daha fazladır.

Bu durumun bir kısmı Türkiye emek piyasasının genç kadınlara sağladığı olanakların genç erkeklere göre daha az olmasıyla açıklanabilir. Diğer bir açıklama ise kadınlara yaratılan iş olanaklarının azlığı kadınların iş deneyimi elde etme ihtimallerini azaltmakta bu da iş arama süresinin uzamasına neden olabilmektedir. Ayrıca iş gücüne katılan genç kadınlar içinde üniversite mezunlarının payının giderek artması da işsizlik süresinin uzamasına neden olabilmektedir. Üniversite mezunu kadınların ücret, meslek gibi beklentileri diğer eğitim seviyelerine göre daha fazla olmakta bu durumda işsizlik süresini uzatan diğer bir faktör olarak öne çıkmaktadır.

Grafik 8. Ortalama İş Arama Süresi

Kaynak: TÜİK HHIA mikro verilerinden yazar tarafından hesaplanmıştır.

Genç işsizlerin eğitim, cinsiyet ve iş arama sürelerine göre dağılımının dışında ne tür iş aradıklarının analizi de söz konusu sorunu anlamamız açısından önemlidir. Aranılan meslek ile çalışacak sektör arasındaki ilişki ve bu alanlarda yaşanan değişim emek piyasasında da köklü değişimlere neden olmaktadır. 2004 yılında istihdamda olan gençlerin yüzde 30,2'si tarım ve hayvancılık sektöründe çalışırken, bu oran 2018 yılında ise yüzde 16,6'ya gerilemiştir. Bu azalmanın

temel nedeni 2001 krizinden Türkiye tarımının hızlı çözülüşüdür. Çalışılan meslekte bize fotoğrafın başka bir boyutunu göstermektedir. 2004 yılında çalışan gençlerin yüzde 24,9 niteliksiz işlerde çalışırken, 2018 yılında bu oran yüzde 20'ye gerilemiştir. Toplam istihdamın mesleğe göre durumunu aynı dönemde incelediğimizde 2004 yılında yüzde 12,2'si nitelik gerektirmeyen mesleklerde istihdam edilirken 2018 yılında bu oran yüzde 14,6'ya çıkmıştır. Görüldüğü üzere gençlerde nitelik gerektirmeyen mesleklerde çalışma oranı azalırken, toplam istihdamda ise nitelik gerektirmeyen mesleklerde çalışma oranı ise artmaktadır. Profesyonel meslek, tekniker, teknisyen, büro elemanı ve hizmet ve satış elemanı olarak çalışanlar 2004 yılında genç istihdamının yüzde 33,6'sına denk gelirken, bu mesleklerde çalışanların oranı 2018 yılında yüzde 46,6'ya çıkmıştır. Benzer bir artış toplam istihdamda da meydana gelmiştir ancak gençlerin bu gruptaki mesleklerde istihdam oranındaki artışın nispeten daha fazla olduğu vurgulanabilir. Gençlerde nitelikli meslek istihdamı ve daha fazla nitelikli iş arayışında yaşanan artış gençlerin emek piyasasında tuttuğu yerde önemli bir dönüşümün olduğunu ortaya koymaktadır. Gençlerde artış trendinde olan eğitim seviyesi ve gelişen teknoloji ile birlikte küresel emek piyasalarında yaşanan değişim, Türkiye emek piyasasında yapısal bir dönüşümü zorunlu kılmaktadır. Ancak rakamlarda ortaya çıkan tablo Türkiye emek piyasasının yaşanan bu dönüşüme hem mesleki hemde sektörel olarak yeterince cevap vermediği yönündedir. Bu uyumsuzlukta genç işsizliğindeki artışın devam edeceğini net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Aşağıda yer alan Tablo 1, genç işsizlerin aradıkları mesleklerin yıllar itibariyle dağılımını göstermektedir. Buna göre işsiz genç yıllar itibariyle en fazla iş aradığı meslek grubunu, hizmet ve satış elemanı oluşturmaktadır. Meslek sınıflandırmasına göre hizmet ve satış elemanı sınıflandırmasında; satış elemanları, koruma hizmeti verenler, rehber, otobüs şoförü, barmen, aşçı, temizlik işi yapanlar, kuaför ve güzellik uzmanları, çocuk bakımı gibi hizmetler verenler yer almaktadır (TÜİK). Bu grupta iş arayanlar 2004 yılında toplam genç işsizlerin yüzde 19,5'i iken yıllar itibariyle çeşitli dalgalanmalarla 2018 yılının sonunda genç işsizlerin yüzde 30,4'üne ulaşmıştır. Aynı dönemde büro elemanı olarak iş arayanların oranı ise yüzde 21,9'dan yüzde 14,9'a gerilemiştir. Artan üniversite mezunu sayısı paralel olarak profesyonel meslek arayanların oranında artış meydana gelmiştir. TÜİK profesyonel meslekleri; mühendis, öğretmen, doktor, hemşire, veteriner, muhasebeci, bankacı, avukat gibi meslekler olarak sınıflandırmaktadır. Aranan meslek tablosu detaylı incelediğinde sanayide mavi yakalı olarak çalışması beklenen sanatkârlar ve ilgili işlerde çalışanlarla tesis, makine operatörü ve montajcılar olarak iş arayanların oranında önemli oranda azalma görülmektedir. İki mesleği arayanların toplamı 2004 yılında yüzde 25,5 iken 2018 yılında bu oran yüzde 15'e gerilemiştir. Burada ki azalmanın bir kısmını, artan eğitim seviyesiyle birlikte değişen beklentilerle açıklayabiliriz. Azalmanın bir kısmını ise sanayi istihdamındaki artışın, hizmetler sektöründeki artışın çok gerisinde kalmasıyla da

açıklayabiliriz. 2014 yılında toplam istihdamın yüzde 20,5'i sanayi istihdamıyken 2018 yılında bu oran yüzde 20'ye gerilemiştir. Aynı dönemde hizmetler sektörünün toplam istihdam içindeki payı 4 puanlık artış ile yüzde 55'e yükselmiştir. Bu durum da net bir şekilde göstermektedir ki hizmetler sektörü sanayi sektörüne göre daha fazla iş olanağı yaratmaktadır. Bu da gençleri hizmetler sektöründe iş aramaya yönelten etkenlerden bir diğeridir. Herhangi bir nitelik gerektirmeyen işleri arayan gençlerin oranı ise kriz dönemlerinde önemli oranlarda artış göstermiştir. Kriz dönemlerinde özellikle daralan iş olanaklarıyla birlikte gençler içinde yaşamını idare etmek için her türlü işi yapma ihtiyacı doğmakta bu da nitelik gerektirmeyen işleri arayan oranını artırmaktadır. Nitelik gerektirmeyen işleri arayanların oranı diğer yıllarda yüzde 11-yüzde 13 bandında hareket etmiştir.

Genç işsizlerde cinsiyet ayrımına göre aranan meslek dağılımını incelediğimizde kadınlar ile erkeklerde önemli farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Kadınlarda profesyonel meslek arayışı yıllar içinde önemli oranda artmıştır. Bir başka ifadeyle 2004 yılında yüzde 18 civarında olan genç kadın işsizler içinde profesyonel meslek arayanların oranı yüzde 26'lara çıkmış daha sonra yüzde 23'e gerilemiştir. Erkeklerde ise bu oran 2004 yılında yüzde 7,5 iken 2018 yılında yüzde 9,66 şeklinde gerçekleşmiştir. Kadınlarda hizmet ve satış elemanı olarak iş arama da yıllar itibarıyla yukarı yönlü olmuş ve 2004 yılında yüzde 14 iken 2018 yılında yüzde 30'a yükselmiştir. Erkeklerde de aynı dönemde benzer oranlar ortaya çıkmıştır. Kadın ve erkek arasında sanayi istihdamında ki meslekleri ifade eden; tesis, makine operatörü ve sanatkârlar ayrımında önemli bir farklılık mevcuttur. Kadınlar içinde bu meslekleri arayanların oranı 2004 yılında yaklaşık yüzde 9 iken 2018 yılında yüzde 2 civarına inmiştir. Erkeklerde ise yüzde 33'den yüzde 24'e gerilemesine rağmen kadınlara göre çok yüksektir. Bu veri de kadınların sanayi sektöründe iş bulmasının daha zor olduğu sonucuna ulaşmamızı sağlamaktadır.

Diğer yandan nitelik gerektirmeyen işlerde iş arayan kadınların oranı yüzde 6 civarındayken erkeklerde bu oran yüzde 17 civarındadır. Kadınlarda işgücüne katılım ile eğitim arasındaki pozitif yönlü ilişki düşünüldüğünde artan eğitim seviyesi daha nitelikli iş aramayı da pozitif yönlü etkilemektedir.

Özellikle üniversite mezunu kadınların aradıkları mesleklere bakıldığında bu durum daha net ortaya çıkmaktadır. Örneğin 2018 yılında üniversite mezunu kadınların yüzde 90'ını profesyonel, tekniker ve teknisyenlik ile büro elemanı olarak iş aramakta iken erkeklerde bu oran yüzde 80 civarındadır. Genç kadınların yüzde 8'i ise hizmet ve satış elemanı olarak iş aramaktadır. Diğer mesleklerde iş arayan genç kadınların oranı ise yüzde 2 civarındadır.

Tablo 1. Genç İşsizlerin Aradıkları Meslekler

	Yöneticiler	Profesyonel meslek mensupları	Teknisyenler, teknikerler ve yardımcı profesyonel meslek mensupları	Büro hizmetlerinde çalışan elemanlar	Hizmet ve satış elemanları	Nitelikli tarım, ormancılık ve su ürünleri çalışanları	Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar	Tesis ve makine operatörleri ve montajcıları	Nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar
2004	1,6	11,2	9,1	21,6	19,5	0,2	18,1	7,4	11,4
2005	1,3	10,5	8,3	21,5	20,9	0,2	19,3	7,6	10,4
2006	1,4	10,5	8,5	20,9	23,1	0,3	17,0	7,8	10,6
2007	0,6	9,3	10,8	21,3	21,2	0,4	16,0	6,0	14,3
2008	1,1	7,5	10,2	20,5	21,8	0,2	16,5	6,1	16,1
2009	0,8	7,0	9,4	18,6	23,0	0,2	16,5	7,1	17,4
2010	0,8	7,6	9,8	19,9	28,2	0,3	14,2	6,5	12,8
2011	0,8	9,1	10,3	21,5	25,8	0,2	14,7	5,9	11,7
2012	0,9	10,8	9,9	18,3	28,1	0,4	14,0	5,4	12,1
2013	0,6	11,6	9,1	17,8	30,0	0,1	11,2	5,5	14,1
2014	0,6	11,5	9,7	17,0	28,5	0,5	12,2	5,4	14,6
2015	0,6	12,3	10,5	15,7	30,8	0,5	11,8	4,3	13,6
2016	0,8	14,1	10,7	15,8	30,0	0,4	11,6	4,7	11,9
2017	0,4	16,9	11,0	16,4	29,3	0,2	11,0	3,9	10,9
2018	0,6	15,6	10,5	14,9	30,4	0,2	10,6	4,4	12,8

Kaynak: TÜİK HHİA mikro verilerinden yazar tarafından hesaplanmıştır.

Aranan meslekler Türkiye emek piyasası açısından önemli bir dönüşümü de ortaya çıkarmaktadır. Özellikle 2008 krizinden itibaren imalat sanayinde kapasite kullanım oranı gerilemiş ve şu ana kadar 2007 seviyelerini bir daha yakalayamamıştır. Bu durum da sanayi sektöründe bir gerilemenin olduğunu göstermekte ve doğal olarak yaratılan iş olanaklarının daha az olmasına neden olmaktadır. 2004 yılında toplam istihdamın yaklaşık yüzde 20'si sanayi istihdamı oluşturmakta iken 2018 yılında bu oran küçük bir azalışla yüzde 19,7'ye gerilemiştir. Aynı süreçte hizmetler sektörü toplam istihdamın yüzde 46'sına karşılık gelirken, söz konusu oran 2018 yılında yüzde 55'e yükselmiştir. Elde edilen bulgular istihdamda hizmetler sektörünün artan etkisini de ortaya koymaktadır. Bu değişim de, işsizleri iş olanakları daha fazla olan hizmetler sektöründe iş arayışına yöneltmektedir ki bu durum genç işsizlerde aranan mesleklerdeki değişimde de net bir şekilde görülmektedir.

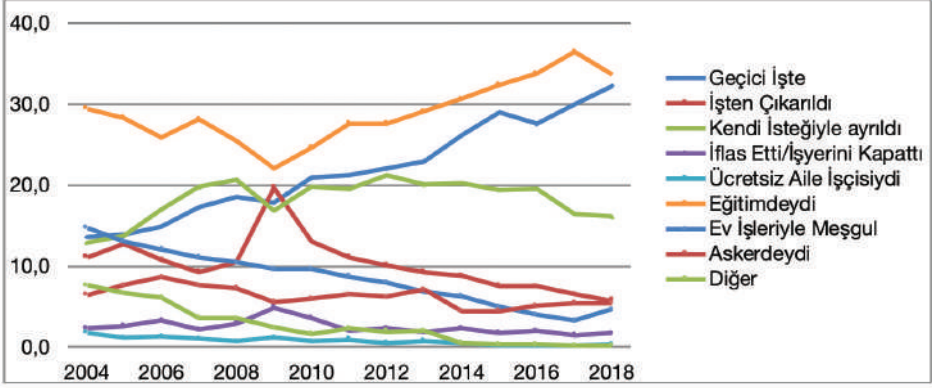

Türkiye'de Genç İşsizlerin İş Aramaya Başlamadan Önceki Durumu

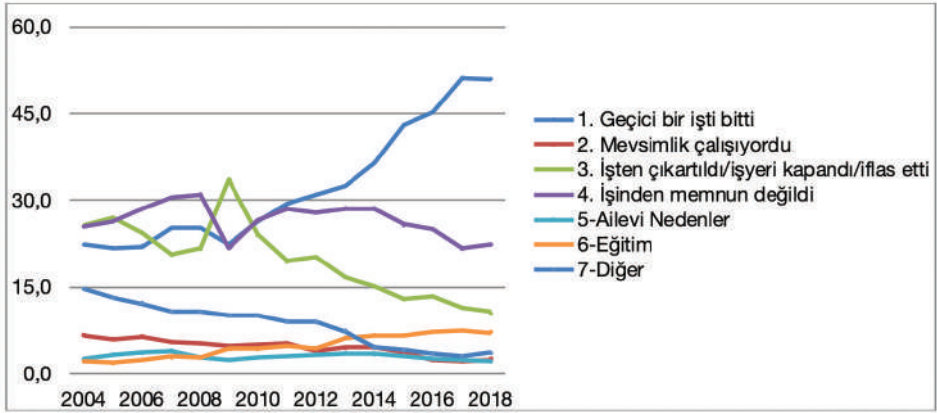
Hane halkı anketlerinde işsizlere sorulan 'İş aramaya başlamadan önceki durumunuz neydi?' sorusu işsizlerin önceki durumunu anlamamız açısından önemlidir. Grafik 9'a göre geçici bir işte çalışıp iş bittiği için işten çıkarılan gençlerin oranında önemli bir artış gözlenmektedir. Bir başka ifadeyle 2004 yılında genç işsizlerin yaklaşık yüzde 13'ü geçici bir işte çalışıp işten çıkarılan iken 2018 yılında bu oran yaklaşık 20 puanlık bir artış ile yüzde 32'ye yükselmiştir. Yaşanan bu artış Türkiye emek piyasasında ortaya çıkan yapısal dönüşüm hakkında önemli bir ipucu vermektedir. Zira Türkiye emek piyasasındaki esnekleşme hamlelerinin geçici işlerle hayata geçirildiği bu noktada çıkarılabilecek sonuçlardan bir tanesidir. Mevcut grafiği incelemeye devam edersek 'iş aramadan önce eğitimdeydim' diyenlerin oranında da çeşitli dalgalanmalarla birlikte artış mevcut olduğu görülebilir. 2008 krizi döneminde eğitimde olanların payında bir azalma meydana gelmiş daha sonra ise eğitimde olanların payı artmıştır.

Genç kadınlarda da eğitimde olanların payı 2004 yılından 2018 yılına çeşitli dalgalanmalara rağmen yatay seyretmiş ve yüzde 40 olarak gerçekleşmiştir. Geçici bir işte çalışan ve iş bittiği için işten çıkarılanların oranı genç kadınlarda 2004 yılında yüzde 7 iken 2018 yılında yüzde 25'e yükselmiştir. Bu artışın bir bölümünü 2008 yılıyla birlikte kadın ve genç istihdamını artırmaya yönelik uygulanan teşviklerle açıklayabilir. 2008 yılında 5763 kanunla "İşsizlik Sigortası Kanunu'nda" yapılan değişiklikle her yaşta kadının istihdamı ile 18-29 yaş aralığında istihdam edilen her yeni çalışanın sigorta priminin kademeli olarak devlet tarafından karşılanması bu uygulamalardan bir tanesidir. Bu uygulama beş yıl için planlanmış ancak 2011 yılında düzenleme yapılarak süresi 2015 yılına kadar uzatılmıştır. Diğer bir yanıyla da aynı süreçte yaşanan kısa çalışma ve çağrı usulü çalışma gibi esnek çalışma tartışmaları da kadınlar açısından daha fazla işgücüne katılımı birlikte iş deneyiminin artmasını da ifade etmektedir. Çünkü toplumsal ve kültürel olarak kadına yüklenmiş olan aile içi işler nedeniyle kadınların esnek çalışılan işleri tercih etme olasılığının daha yüksek olduğu gözlenmektedir (Özer, 2017). Özellikle 2008 yılındaki küresel krizin etkilerini azaltmaya yönelik kamunun aldığı önlemler, geçici işlerin artışında rol oynayan etkenlerden bir tanesi olarak belirtilebilir.

Genç işsizlerin, iş deneyimi açısından durumu ele alındığında TÜİK anket sonuçları yukarı yönlü bir hareketin olduğunu işaret etmektedir. 2004 yılında genç işsizlerin yüzde 54,4'ü herhangi bir işte daha önce çalıştığını belirtmiştir. Bu oran yıllar itibariyle artmış ve 2018 yılında yüzde 85,1'e ulaşmıştır.

Grafik 9. Genç İşsizlerin İş Aramaya Başlamadan Önceki Durumu

Kaynak: TÜİK HHİA mikro verilerinden yazar tarafından hesaplanmıştır.

Grafik 10. Daha Önce Herhangi Bir İşte Çalışan Genç İşsizlerin İşten Ayrılma Nedenleri

Kaynak: TÜİK HHİA mikro verilerinden yazar tarafından hesaplanmıştır.

Yukarıda yer alan grafik daha önce herhangi bir işte çalışan genç işsizlerin işten ayrılma sebeplerini göstermektedir. 2004 yılında genç işsizlerin yüzde 22,4'ü geçici bir işi iş bitti cevabını verirken 2018 yılında bu oran yüzde 51'e yükselmiştir. Bu artış, emek piyasasında son dönemlerde oluşan işlerin daha çok geçici iş olduğu gerçeğini tekrar göz önüne sermektedir. Geçmişte herhangi bir iş deneyimi olanların işten ayrılmasında artan eğitim olanaklarının etkisinde grafikte gözlenmektedir. 2004 yılında eğitim nedeniyle işinden ayrılanların oranı yüzde 2,2 iken 2018 yılında bu oran yüzde 7,2'ye çıkmıştır. Gençlerin eski işlerinden memnun olmadığı için işinden ayrılması da diğer önemli noktalardan biridir. 2004 yılında işinden memnun olmayıp işi bırakanlar yüzde 25,5 iken 2009 yılında bu oran yüzde 21,9'a gerilemiş daha sonra tekrar yükselerek 2014 yılında yüzde 28,6'ya çıkmıştır. 2015 yılından itibaren azalan bu oran, 2018 yılında yüzde

22,5 olarak gerçekleşmiştir. Kriz dönemlerinde azalan iş olanaklarının etkisiyle işinden memnun olmadığı için işten ayrılanların oranı azalırken, genişleme döneminde bu nedenle işinden ayrılanların oranı artış göstermektedir.

Sonuç

Türkiye'de 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizleri sonrası IMF eliyle yürütülen ekonomik program çerçevesinde tarım sektörünün istihdam piyasasındaki payını azaltan kararlar alınmıştır. IMF programıyla birlikte alınan kararlar ve yasaklar sonucu tarımın getirisinin giderek azalması ile birlikte milyonlarca köylü şehirlere yeni bir göç dalgası başlatmıştır. Bu dalga sonucu ortaya çıkan emek arzına yeterince cevap veremeyen istihdam piyasasında işsizlik sızrama yaşamıştır. Bu sızramayla 2000'li yıllarda kriz öncesine göre işsizliğin daha yüksek bir seviye de tutunmuştur. Bu durumun nedenlerinden bir tarımdan kentlere yönelime yeterince cevap verebilecek herhangi bir planlamanın olamamasıdır.

Son yıllarda işsizlikte yaşanan artış genç işsizliğinde direk etkilemiş ve yüzde 20'nin üzerine çıkarmıştır. Yaşanan bu yukarı yönlü harekette gen işsizlik sorununun daha detaylı ele alınmasının önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Genç işsizliği detaylı bir şekilde analiz ettiğimizde gençlerin yetişkenlere göre işsizlik sorunuyla daha fazla karşılaştığı görülmektedir. Gençlerin yetişkinlere göre daha az deneyime sahip olması, daha güvencesiz çalışması gibi etkenler yaşanan en küçük olumsuzlukta ilk vazgeçilecek çalışan olarak gençleri öne çıkarmaktadır. Genç işsizliği içerisinde ise genç kadınlar genç erkeklere göre daha fazla işsizlik sorunuyla karşılaşmaktadır. Özellikle eğitilmiş genç kadınlar, genç işsizler içinde önemli bir toplama karşılık gelmektedir. Bu durumun nedenlerinden biri de Türkiye emek piyasasının kadına yönelik iş yaratmadaki geleneksel sıkıntısıdır.

Eğitim sistemimizde yaşanan değişimler de genç işsizliğini etkileyen önemli diğer bir etken olarak çalışmada öne çıkmaktadır. Özellikle son yıllarda artan eğitilmiş genç nüfusa emek piyasası yaratılan yeni işlerin daha çok niteliksiz, esnek ve verilen eğitimle uyumsuz olmasından dolayı gerekli karşılığı veremekte bu durum da genç işsizler içinde üniversiteli genç işsizlerin oranının artış göstermesine neden olmaktadır. Son yıllarda hükümet tarafından açıklanan desteklerin daha çok inşaat sektörüne yönelik olması ve bu sektörde yaratılan işlerin artan eğitimle uyumsuz olmasında sorunun politika yapıcılardan kaynaklı bir kısmını ifade etmektedir. Diğer yandan artan eğitim seviyesi gençlerin beklentilerinde değişime neden olmakta özellikle üniversite mezunları, okudukları bölüme göre iş bulmak istemektedir. Bu durum da boş iş pozisyonlarıyla nitelik ve beklentiler arasında uyumsuzluğa neden olmaktadır. Genişleme dönemlerinde bu durum, genç işsizlerde memnun olmadığı için işi bırakma eğilimini güçlendirmektedir. Ancak, daralma sürecinde yaşanan açık iş pozisyonu darlığı ise bu eğilimi azaltmaktadır.

Son 15 yılda siyasilere popülist eğilimleri sonucu Türkiye’de 77 olan üniversite sayısı 2018 yılında 206’ya çıkmıştır. Bu kontrolsüz artışla birlikte verilen eğitim ile emek piyasasının uyumu en önemli sorunlardan bir tanesidir. Örneğin, verilen eğitimin emek piyasasının mevcut ihtiyaçlarını karşılamaması genç işsizlik ve işsizlik sorunu daha da ağırlaştırmaktadır.

Özellikle bu uyumsuzluk aranan meslek sorusuna verilen cevaplarla da net bir şekilde gözlemlenmektedir. Gençler daha çok hizmetler sektöründeki mesleklerde çalışmak istemektedir. Sanayi sektörünün temel meslekleri olan makine operatörü, sanatkarlık gibi meslekleri arayanların oranı giderek azalmaktadır. Eğitim seviyesi artıkça mühendis, öğretmen, doktor, hemşire, veteriner, muhasebeci, bankacı, avukat gibi meslekleri arayanların oranı da artmaktadır. Özellikle bu meslekleri arayanlar hem genç işsizliğinde hem de genel işsizler içinde daha uzun işsizlik süresiyde karşılaşmaktadır.

Çalışmada ortaya çıkan önemli diğer bir sonuç ise geçici iş kavramının Türkiye emek piyasasında önemli bir yer tuttuğudur. Özellikle son yıllarda hükümetler tarafından istihdamı arttırmaya yönelik desteklenen geçici işler ilk etapta olumlu etki bıraksa da bireylerin giderek işsiz kalmalarının en önemli nedeni olmuştur. 2004 yılında geçici işlerden dolayı işsiz kalan gençlerin oranı yaklaşık yüzde 22 iken 2018 yılına gelindiğinde yüzde 51 seviyelerinde gerçekleşmiştir. Elde edilen bulgular, geçici işlerin yarayı kısa süreliğine iyileştirdiğini ancak daha sonra işsiz kalmanın önemli bir nedeni olduğu gerçeğini bir kez daha gözler önüne sermektedir. Politika yapıcılar geçici çözümler yerine gençleri istihdamda sürekli tutacak işlerin yaratılması için önlemler almalıdır.

Son olarak bölgelere göre analiz edilen veriler, genç işsizliğinin, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde diğer bölgelere göre daha büyük sorun olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bölgelerde 2018 yılında toplam işsizlerin yaklaşık yüzde 35’ini genç işsizler oluşturmaktadır. Sadece bu veri bile bölgesel olarak genç işsizliğinin detaylı bir analizin yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

Kaynakça

- Alkan, I. (2015) "The Problematic Of Youth Unemployment In Turkey", *EY International Congress on Economics II Growth, Inequality and Poverty*, Ankara, Turkey.
- Bayrak, R. ve Tatlı, H. (2016)", Short and Long Term Analysis of Some Factors Effecting Youth Unemployment in Turkey", *Theoretical & Applied Economics*, 23(3), 229-242
- Bayraktar, S. ve İncekara, A. (2013) "Türkiye'nin genç işsizlik profili. *Çalışma İlişkileri Dergisi*", 4 (1), 15-38.
- Becker, G. S. (1962) *Human Capital: A Theoretical And Empirical Analysis with Special Reference to Education*, University of Chicago press.
- Bivaschi, C., Eichhorst, W., Giulietti, C., Kendzia, M. J., Muravyev, A., Pieters, J., ... ve Zimmermann, K. F. (2012). Youth unemployment and vocational training. Now Publishers Inc.
- Blanchflower, D. (1996) *Youth Labour Markets In 23 Countries: A Comparison Using Micro Data* (No. dp0284), Centre for Economic Performance, LSE
- Breen, R. (2005) "Explaining Cross-National Variation In Youth Unemployment: Market And Institutional Fac-

- tors", *European Sociological Review*, 21(2), 125-134.
- Choudhry, M.; Marelli, E.; Signorelli, M. (2012) "Youth unemployment and the impact of financial crises", *International Journal of Manpower*, 33(1), 76-95.
- Clark, K. B. ve Summers, L. H. (1982) "The Dynamics of Youth Unemployment", *The Youth Labor Market Problem: Its Nature, Causes, and Consequences*, University of Chicago Press, 199-234.
- Çondur, F., ve Bölükbaş, M. (2014) "Türkiye'de İşgücü Piyasası ve Genç İşsizlik-Büyüme İlişkisi Üzerine Bir İnceleme", *Amme İdaresi Dergisi*, 47(2), 77-93
- Dietrich, H. (2012) "Youth unemployment in Europe", *Theoretical considerations and empirical findings. Available at: library.fes.de/pdf-files/id/ipa/09227.pdf*. (7/11/2019)
- Ercan, H. (2007) *Youth Employment in Turkey*, International Labour Office.
- Fougère, D., Kramarz, F., ve Pouget, J. (2009) "Youth Unemployment and Crime in France", *Journal of the European Economic Association*, 7(5), 909-938.
- Gregg, P. (2001) "The impact of youth unemployment on adult unemployment in the NCDS", *The Economic Journal*, 111(475), 626-653.
- Günaydın, D. ve Çetin, M. (2015) Genç İşsizliğin Temel Makroekonomik Belirleyicileri: Ampirik Bir Analiz. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (22), 17-34.
- Gürsel, S., Uysal, G., & Acar, A. (2011). Toplumsal Değerler Kadınların İşgücüne Katılmalarına Engel , *BETAM Araştırma Notu* 11/115.
- Hanushek, E. A., Schwerdt, G., Woessmann, L., ve Zhang, L. (2011) "General Education, Vocational Education and Labor-Market Outcomes Over the Lifecycle", *Journal of Human Resources*, 52(1), 48-87.
- ILO (2013) Global Employment Trends for Youth 2013: A generation at risk (Geneva). http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_212423.pdf (5.11.2019)
- Işık, V. (2016) "Türkiye'de Genç İşsizliği Ve Genç Nüfusta Atalet", *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 5(11), 130-145.
- Kadınlar İçin Daha Çok ve Daha İyi İşler: Türkiye'de İnsana Yakışır İş için Kadınların Güçlendirilmesi (2019), <http://esitizberberiz.org/proje-hakinda-2/>, 30 Kasım
- Kaya, A. A. (1999). Türkiye'de genç işsizliği ve istihdam sorununa çözüm olarak meslekî eğitim. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (15), 45-56.
- Lazear, E. P. (2009). Firm-specific human capital: A skill-weights approach. *Journal of political economy*, 117(5), 914-940.
- Matsumoto, M. ve Hengge, M., Islam, I. (2012) Tackling the Youth Employment Crisis: A Macroeconomic Perspective, Employment Working Paper No. 124 (Geneva, ILO).
- Mendes, S., ve Sofer, C. (2004). Apprenticeship versus vocational school: a comparison of performances. in: Catherine Sofer (ed.), *Human Capital Over the Life Cycle*, chapter 6, Edward Elgar Publishing.
- Mroz, T. A. ve Savage, T. H. (2006) "The Long-Term Effects of Youth Unemployment", *Journal of Human Resources*, 41(2), 259-293.
- OECD, <https://data.oecd.org/unemp/youth-unemployment-rate.htm> (01/07/2019)
- O'Higgins, N. (1997) "The Challenge of Youth Unemployment", *International Social Security Review*, 50(4), 63-93
- O'Higgins, N. Youth unemployment and employment policy: A Global Perspective. Geneva, *International Labour Office*, 2001
- O'Higgins, N. (2012), "This time it's different? Youth labour markets during 'The Great Recession'", *Comparative Economic Studies*, 54(2), 395-412.

- Okafor, E. E. (2011), "Youth unemployment and implications for stability of democracy in Nigeria", *Journal of Sustainable Development in Africa*, 13(1), 358-373.
- Quintini, G. and T. Manfredi (2009), "Going Separate Ways? School-to-Work Transitions in the United States and Europe", OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 90, OECD Publishing.
- Özer, M. (2017) "Ataerkil Kapitalist Çalışma Yaşamından Kadın Tanıklıkları", *Çalışma ve Toplum*, 54(3), 1397-1424
- Sanal, E. (2010) "Küresel Ekonomik Kriz İle Dünyada ve Türkiye'de Artan Genç İşsizliği", *Toprak İşveren Sendikası Dergisi*, 88, 1-11.
- Scarpetta, S., A. Sonnet and T. Manfredi (2010), "Rising Youth Unemployment During The Crisis: How to Prevent Negative Long-term Consequences on a Generation?", OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 106, OECD Publishing.
- Sputnik (2019) Erişim Adresi: <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201908271040017826-pisa-egitim-direktoru-turk-ogrencilerin-karmasik-sorunlar-karsisinda-cozme-becerilerinin-olmadigini/>, 21 Ekim.
- Torun, M. ve Arıca, F. (2011) "2008 Global Ekonomik Kriz'in Genç İşsizlik Açısından Değerlendirilmesi." *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 9(1), 163-178.
- Tasci, H. M. ve Tansel, A. (2005) "Youth Unemployment Duration in Turkey", *METU Studies in Development*, 32(2), 517-537.
- Yavuzaslan, K., Damar, Ö., Sönmez, B., Özdaş, B., Uyar, N., ve Akılotu, E. (2017) "Türkiye'de Genç İşsizliğinin, İşsizlik Histerisi Hipotezi Çerçevesinde Yapısal Kırımlar Testi ile Analizi", *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 2(2), 21-32.